

Východný Timor – katolícka krajina medzi dravými vlkami

Andrzej Solak

20. mája 2022 ✚ *História*

20. mája 2002 sa Východný Timor objavil na mape sveta ako nezávislý štát. Štvrtstoročný boj malého spoločenstva katolíkov za obranu svojej identity sa skončil víťazstvom.

Čo všetko mu predchádzalo?

Zdroj: wikimedia commons

Genocída páchaná na obyvateľoch Východného Timoru v rokoch 1975 až 1999, ktorá ťaží svedomie indonézskeho orgánov, bola **jedným z najväčších zločinov v dejinách**. Jeden z nespočetných masakrov tohto obdobia sa odohral 25. septembra 1999 v oblasti Baucau. Moslimskí militanti tam strieľali na mikrobús prevážajúci potraviny pre utečencov, potom dôkladne prehľadali vrak vozidla a nožmi dobíjali zranených. Medzi deviatimi obeťami tohto útoku boli aj misionárky z Kongregácie milosrdných dcér z Canossy: Celesta de Carvalho Pinto a Erminia Cazzaniga, ktorá pracovala na Timore tridsaťpäť rokov. Vo svojom poslednom liste prosila farára, aby *požehnal svoje ovečky uprostred dravých vlkov*.

Timor – ostrov v Malajskom súostroví, 450 kilometrov severne od Austrálie – objavili Portugalčania v 16. storočí. Po určitom čase jeho západnú časť obsadili Holanďania – po druhej svetovej vojne sa stal súčasťou nezávislej Indonézie. Východná časť ostrova bola do roku 1975 súčasťou portugalského impéria ako Portugalský Timor. Domorodé obyvateľstvo sa spočiatku skladalo z kmeňov a klanov, ktoré niekedy medzi sebou bojovali. Niektorí z nich vítali bielych kolonizátorov ako spojencov a priateľov, iní sa im bránili. Posledné veľké ozbrojené konflikty medzi Portugalčanmi a domorodcami sa odohrali pred prvou svetovou vojnou. Vo všeobecnosti však medzirasové vzťahy boli bez predsudkov. Manželstvá medzi bielymi a farebnými boli početné a umožnili vznik komunity Topas. Kolónia, ktorej hlavným zdrojom príjmov bolo pestovanie santalového dreva, nikdy osobitne neprosperovala. Široké masy obyvateľov žili v mimoriadne skromných podmienkach.

Najväčšou zásluhou portugalských kolonizátorov bolo šírenie kresťanstva. Proticirkevná propaganda podkopávala prácu misionárov a tvrdila, že len každý piaty Timorčan má vzťah k Cirkvi. Sčítanie ľudu v roku

2010 však potvrdilo úplnú kristianizáciu – až **97 % Východotimorčanov sa hlásilo ku katolíckej Cirkvi!** V regióne, kde dominujú moslimovia, je to bezprecedentné. Hoci počet ľudí hlásiacich sa ku katolíckej Cirkvi bol v čase odchodu Portugalcov z Východného Timoru nižší, viera v Krista sa v ostrovnej komunite zakorenila. Roky prenasledovania, ktoré nasledovali, ukázali, že ide o opravdivú vieru.

Socha Panny Márie v hl. meste Dili, Východný Timor

zdroj: wikimedia commons

Kríž v mori islamu

V roku 1974 sa v Portugalsku uskutočnila tzv. karafiátová revolúcia. Nová vláda sa rozhodla udeliť svojim zámorským provinciám nezávislosť.

V Portugalskom Timore, na rozdiel od niektorých afrických panstiev Lisabonu (ako Angola, Mozambik a Guinea), neprebiehali žiadne partizánske vojny za nezávislosť, ale celé desaťročia vládol mier. V tom čase v kolónii žilo takmer 700 000 obyvateľov malajského, papuánskeho, čínskeho a portugalského pôvodu, ktorí hovorili dvadsiatimi jazykmi a nárečiami. Napriek tomu sa myšlienka úplnej suverenity mnohým miestnym obyvateľom páčila. Na miestnej politickej scéne vzniklo niekoľko politických strán, z ktorých najväčší význam získali dve: Demokratická únia Timoru (União Democrática Timorense – UDT) a Revolučný front za nezávislosť Timoru (Revolucionária de Timor – Leste Independente – FRETILIN). Obe strany presadzovali nezávislosť, hoci UDT na rozdiel od FRETILIN-u nechcela okamžitý rozchod s metropolou. Spočiatku obe strany konali v zosúladienej koalícii; po dohode s Portugalcami začali personálne obsadzovať miestnu správu, aby sa pripravili na prevzatie kormidla.

Bohužiaľ, v auguste 1975 sa UDT rozhodla prevziať všetku moc na ostrove prostredníctvom štátneho prevratu. Vypukla občianska vojna, v ktorej bolo zabitých 1500 až 3000 Timorčanov.

Miestna portugalská posádka zložená z domorodcov sa väčšinou postavila na stranu FRETILIN-u, čo prispelo k víťazstvu tejto strany. Po dvoch mesiacoch stretov boje utíchli. Jednotky verné UDT ustúpili k indonézske hraniciam, kde zložili zbrane.

Čoskoro sa ukázalo, že pod tento kotol prikladala oheň cudzia ruka. Na bojoch sa zúčastnili aj vojaci indonézske špeciálnych jednotiek. V októbri 1975 bez milosti zavraždili piatich austrálskych novinárov, ktorí odhalili indonézske vojenskú prítomnosť v timorských horách. Indonézia (predtým Holandská východná India), najľudnatejšia moslimská krajina na svete, hoci vznikla na vlně kritiky európskeho imperializmu a kolonializmu, **bola sama predovšetkým moslimským jávskym impériom**, ktoré

vládlo pevnou rukou nad stovkami národov a kmeňov. Jeho orgány bezohľadne potláčali nezávislosť a separatistické snahy etnických menšín a neváhali použiť ozbrojenú agresiu proti susedom s cieľom rozšíriť hranice krajiny.

Napriek ukončeniu občianskej vojny v Portugalskom Timore propaganda Jakarty vykresľovala tento región ako chaos, ktorý potrebuje poriadok. Šírili sa fámy, že FRETILIN údajne ovládajú komunisti (čo nebola pravda, hoci v zoskupení bol nepochybne silný ľavicový vplyv). Nakoniec indonézska vojenská rozvedka zisťovala informácie o niekoľkých významných aktivistoch UDT, ktorí hlasno obhajovali „integráciu“ svojej vlasti do Indonézie.

Medzitým 28. novembra 1975 víťazný FRETILIN vyhlásil nezávislú Východotimorskú demokratickú republiku. Obdobie zvrchovanosti však trvalo len deväť dní.

Zdroj: picryl.com

Invázia jašterov

7. decembra 1975 indonézske ozbrojené sily začali operáciu s krycím názvom „Komodo“ s cieľom dobyť Východný Timor. Komodo je tiež názov ostrova, na ktorom žijú najsilnejšie jaštery na svete – varan komodský (*Varanus komodoensis*, najmohutnejší predstaviteľ jašterotvarých z čeľade varanovitých), druh známy svojou impozantnou veľkosťou a krvilačnosťou.

Zdalo sa, že invázia bude jednoduchá a skončí úspechom. Mohlo by sedemstotisíc Timorčanov úspešne čeliť stošesťdesiatšesťmiliónovej Indonézii? Timorská armáda vtedy pozostávala len z dva a pol tisíce mužov s ručnými zbraňami, ktorí sa ešte mohli spoľahnúť na podporu niekoľkých tisícok záložníkov a ľudí, ktorí absolvovali krátky vojenský výcvik. Medzitým agresor vrhol do akcie až 35-tisíc dobre vyzbrojených vojakov, často z elitných jednotiek, vybavených ťažkou technikou. Výsadbári a námorná pechota sa vylodili na rôznych miestach ostrova. Hlavné mesto Dili bolo bombardované a následne dobyté po niekoľkohodinovej prudkej bitke v uliciach mesta. Obrancovia boli zdecimovaní, hoci niektorým sa podarilo ustúpiť do hôr a začať tam partizánsku vojnu.

Indonézia dúfala, že bez problémov pohltí svojho malého suseda, ktorého obyvateľstvo sa nemalo stať národom uvedomujúcim si svoju identitu. Medzitým sa stal pravý opak. Timorčania mali zmysel pre vlastnú individualitu, k čomu im pomohlo náboženstvo, ktoré im sprostredkovali katolícki misionári. Nútení „integrovať sa“ do islamského giganta sa tvrdo bránili. Indonézska ofenzíva stratila tempo. Okupačné sily však čoskoro presunuli na ostrov ďalšie jednotky a vynútili si stratégiu obklúčenia a zničenia. Znovu a znovu Indonézia uskutočňovala operácie s tisíckami vojakov s podporou letectva. Partizáni, ktorí operovali na

malom území, utrpeli bolestivé straty. A spolu s nimi trpelo aj civilné obyvateľstvo.

Napalm a demokracia

Už v prvý deň invázie boli spáchané vojnové zločiny. Vojaci agresora vraždili vojnových zajatcov a civilistov, znásilňovali a plienili.

Medzi obeťami hromadných popráv bol aj Roger East, ďalší austrálsky novinár, ktorého zadržali v Dili a popravili spolu s desiatkami Timorčanov. Jeho telo bolo hodené do oceánu. Rádio FRETILIN vysielalo do éteru: *Indonézske sily zabíjajú hlava-nehlava. Na uliciach sú vraždené ženy a deti. Toto je výzva na medzinárodnú pomoc. Prosím, urobte niečo, aby ste zastavili túto inváziu!*

Počas operácií proti partizánom v horách armáda masovo zabíjala obyvateľstvo alebo ho hnala do koncentračných táborov. Pri útokoch na palebné pozície povstalcov boli civilisti využívaní ako živé štíty, ktoré boli hnané pred armádou. Objavili sa správy o zadržaných, ktorí boli zaživa upálení alebo hodení do mora z vrtníkov, o ženách znásilnených pred očami ich rodín, o hlavách detí rozbitých o skaly. Letectvo bombardovalo partizánske tábory aj civilné budovy. Celé dediny hynuli v záplavách horiaceho napalmu a v otravných dymoch. Popri armáde a polícii šírili teror aj moslimské milície vytvorené z osadníkov, ktorých vláda priviezla z preľudnenej Jávy. Odhaduje sa, že okupačné sily **zavraždili celkovo 100- až 300-tisíc domorodcov**, možno až tretinu obyvateľstva. Z proporčného hľadiska to bola jedna z najväčších genocíd v dejinách.

Svet sa dlho tváril, že si tento holokaust nevšima. Je pravda, že Valné zhromaždenie aj Bezpečnostná rada OSN inváziu odsúdili, ale po slovách nenasledovali žiadne činy. Režim v Jakarte mal mimoriadne vplyvných ochrancov.

6. decembra 1975, doslova v predvečer invázie, sa indonézske vodca generál Suharto radil s vedúcimi predstaviteľmi USA v Jakarte – prezidentom Geraldom Fordom a ministrom zahraničných vecí Henrym Kissingerom. Suhartovo oznámenie o násilnom a drastickom zásahu sa nestretlo s odporom jeho amerických hostí. Prezident Ford (inak slobodomurár) ho ubezpečil o svojom plnom pochopení a Kissinger ho dokonca vyzval, aby urýchlene konal. Suharto sa predtým dvakrát stretol s austrálskym labouristickým premiérom Goughom Whitlamom. Vypočul si od neho ubezpečenia o podpore integrácie Portugalského Timoru do Indonézie. Agresori dostali zelenú.

Prakticky všetko vojenské vybavenie použité pri invázii bolo amerického pôvodu, od vylodovacích lodí a člnov cez dopravné lietadlá, z ktorých boli vysadení výsadkári, až po veľkokalibrové guľomety strieľajúce v uliciach timorského Dili. Podľa predtým uzavretých dohôd sa zbrane z USA mohli použiť len na odrazenie cudzej agresie; napokon, porušenie týchto dohôd zo strany Indonézie Washington netrápilo, pretože v nasledujúcich rokoch vývoz zbraní ešte vzrástol (celkovo v rokoch 1975 až 1995 USA poslali zbrane za viac ako miliardu dolárov). Osobitný význam mali dodávky turbovrtuľových útočných lietadiel Rockwell OV-10 Bronco, špeciálne navrhnutých na operácie proti partizánom. Tieto lietadlá boli tiež použité na vraždenie civilistov, rovnako ako ľahké cvičné lietadlá BAE Hawk, ktoré dodalo Spojené kráľovstvo. Indonézske dôstojníci absolvovali výcvik v kurzoch organizovaných Američanmi a Britmi. Zoznam dodávateľov zbraní obsahoval aj: SRN, Holandsko, Austráliu, Južnú Kóreu, Taiwan a Kanadu. Japonsko poskytlo Jakarte obrovskú hospodársku pomoc.

Rockwell OV-10 Bronco Indonézske vzdušné sily

zdroj: wikimedia commons

Diplomati viacerých krajín poskytli diplomatickú podporu, čím účinne zmarili akékoľvek medzinárodné úsilie o zastavenie agresie voči Východnému Timoru. Americký veľvyslanec Ed Masters chválil indonézske zdržanlivosť a **odmietal správy o masakroch ako prehnané** a v roku 1978 osobne pricestoval do Východného Timoru, kde uprostred cyklónu bombardovania, popráv a koncentračných táborov obdivoval úsilie okupačnej moci o rozvoj provincie a jej starostlivosť o miestne obyvateľstvo.

Po rokoch iný americký diplomat zhrnul úlohu zahraničnej pomoci indonézskeho režimu takto:
Pravdepodobne kvôli tomu zomrelo veľa ľudí. Mám na rukách veľa krvi.

Cesta k slobode

V USA, Austrálii a Európe sa malé skupiny aktivistov snažili zastáť nešťastných ostrovanov. Najväčším ochrancom utláčaných sa však ukázala byť katolícka Cirkev.

Mnohí kňazi a rehoľné sestry prišli o život, keď prinášali pomoc prenasledovaným. Skutočným duchovným otcom národa bol apoštolský administrátor Dili, biskup Carlos Ximenes Belo, ktorý vytrvalo a odvážne (prežil dva pokusy o atentát) bránil svoje ovečky.

V roku 1989 vstúpil do tejto zmučenej krajiny pápež Ján Pavol II. Davom, ktoré ho vítali, povedal: „*Od začiatku svojho pontifikátu sledujem vašu situáciu s hlbokým znepokojením. Už dlho som vám chcel povedať, že celá Cirkev, a najmä pápež, k vám prechováva osobitnú lásku a úctu.*“ Kristov vikár pred očami zhromaždených pobozkal kríž a potom ho pritlačil k zemi. Dal utrápenému ľudu nádej do srdca. Pochopili, že nie sú sami.

O dva roky neskôr v Dili na cintoríne Santa Cruz **armáda spustila palbu na účastníkov vlasteneckej demonštrácie** a zabila 250 ľudí. Na mieste boli prítomní zahraniční novinári. Správy o masacre obleteli celý svet. V timorskej realite to nebola nezvyčajná udalosť, ale v nasledujúcich dňoch vláda v Jakarte s prekvapením počúvala postupné vyhlásenia rozhorčenia od zahraničných štátnikov. Politici a médiá tzv. „slobodného sveta“ sa zrazu začali na situáciu Timorčanov pozeráť so záujmom a súcitom. Postupne začínalo byť jasné, že po skončení studenej vojny s komunistickým blokom západní patróni indonézske satrapov už nepotrebujú.

V roku 1996 dostali Nobelovu cenu za mier biskup Carlos Ximenes Belo a timorský exilový vodca José Ramos Horta. O tri roky neskôr prinútila hospodárska kríza v Indonézii indonézske orgány k výrazným ústupkom. Vláda v Jakarte súhlasila, že o budúcnosti jej „dvadsiatej siedmej provincie“ (teda Východný Timor) sa

rozhodne v referende. V lete a na jeseň 1999 indonézska armáda, polícia a milície opäť zintenzívnili teror. Odhaduje sa, že pri tejto poslednej vlne násilia **zahynulo dvetisíc ľudí a štvrt milióna utieklo zo svojich domovov**. Masakru zastavil až príchod medzinárodných mierových síl. Výsledkom referenda bolo jednoznačné víťazstvo zástancov nezávislosti.

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/vychodny-timor-katolicka-krajina-medzi-dravymi-vlkmi/>